

Iłona Dychkivska

Doktor Habilitowany Nauk w zakresie Pedagogiki,
Profesor, kierownik Katedry Pedagogiki Przedszkolnej i Psychologii oraz
Pedagogiki Specjalnej imienia prof. T. Ponimanskiej
Równieński Państwowy Uniwersytet Humanistyczny,
Równe, Ukraina

ORCID: 0000-0002-9353-5666

e-mail: ilonardgu@gmail.com

Galina Szostak

Dyrektor Przedszkola „Emily Club”,
Kijów, Ukraina

ORCID: 0000-0002-2570-9927

e-mail: galyna.shostak@gmail.com

OSOBOWOŚĆ NAUCZYCIELA ALTERNATYWNYCH FORM WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO W KONTEKŚCIE INNOWACYJNEJ TRANSFORMACJI PRZEMYSŁU

Streszczenie. W artykule scharakteryzowano pojęcia „alternatywne formy wychowania przedszkolnego”, „innowacyjne ukierunkowanie wychowawcy”, „gotowość do działalności innowacyjnej”, „kultura innowacyjna”, „kompetentność innowacyjna” i ustalono relacje pomiędzy nimi. Analiza podejść różnych badaczy świadczy o braku jednolitości rozumienia treści tych pojęć. Jednak wszyscy naukowcy podkreślają ważność roli pedagoga w realizacji procesów innowacyjnych, co aktualizuje problem rozumienia wymogów do niego. W artykule uzasadniono i opracowano system wymogów do wychowawcy, co jest ważnym czynnikiem zapewnienia innowacyjnej transformacji edukacji przedszkolnej. Do składników danego systemu zaliczono osobowościowy, działalnościowy i kompetennościowy, a także określono treść każdego składowika, opisanego przez szereg odpowiednich wymogów.

Słowa kluczowe: alternatywne formy wychowania przedszkolnego, osobowość nauczyciela, ukierunkowanie innowacyjne, kultura innowacyjna, kompetentność innowacyjna, innowacyjna transformacja edukacji.

Wprowadzenie. Późniejsza logika rozwoju społeczeństwa jest logiką innowacyjnych reform, wśród których znaczną rolę odgrywają reformy edukacji.

Edukacja przedszkolna jest znaczącym składnikiem systemu edukacji permanentnej i jest rozpatrywana jako podstawa systemowego rozwoju dziecka, jako fundament tworzenia jakościowo nowego obszaru edukacyjnego.

Edukacja przedszkolna poszukuje nowych podejść do jej organizacji w ramach paradygmatu, skierowanego do dziecka. Tak, w systemie współczesnej

edukacji przedszkolnej dają się zauważyć nowe tendencje: zmieniają się treść i formy organizacyjne pracy przedszkoli, odbywa się intensywne poszukiwanie nowych, nietradycyjnych podejść, punktów orientacyjnych w pracy z dziećmi, każde przedszkole ma możliwość odnaleźć „swoje oblicze” i, mówiąc w języku stosunków rynkowych, walczyć o swojego „konsumenta” – dzieci i rodziców (Dychkivska, 2017).

Na współczesnym etapie rozwoju edukacji przedszkolnej działalność innowacyjna, udoskonalenie metod nauczania i wychowania za pomocą tworzenia i wdrażania innowacji, opanowania nowych technologii edukacyjnych to podstawowe składniki kompetentności zawodowej wychowawcy.

Wyżej wymienione zadania poszerzają i pogłębiają problem odpowiedności współczesnego wychowawcy wyzwaniom czasu w formacie teoretycznym i praktycznym. Współczesna edukacja przedszkolna i społeczeństwo coraz bardziej potrzebują wychowawcy, zdolnego do pracy w reżimie poszukiwania innowacyjnego i wdrażania jego wyników do praktyki edukacyjnej.

Poszukiwanie dróg rozstrzygnięcia tego problemu wymaga teoretycznego uzasadnienia, opracowania i realizacji systemu wymogów do wychowawcy w kontekście innowacyjnej transformacji edukacji.

Przedstawienie opracowanego materiału. Teoretyczne uzasadnienie systemu wymogów do wychowawcy jest oparte na koncepcyjnych założeniach innowacji edukacyjnych, rozpatrywanych w społeczno-filozofskim kontekście globalnych problemów współczesności, kształtowania nowego narodowego paradygmatu edukacyjnego, poszukiwania dróg przewyciężenia kryzysu oświatowego (W. Andruszczenko, Ż. Ałak, I. Bestużew-Łada, A. Herasymczuk, S. Hessen, Ph. H. Coombs, W. Zagwiazynski, P. McLaren, K. Rodżers, W. Rozin, M. Romanenko, B. Simon, P. Sauch, I. Ulyukajeva, P. Freire i in.), na uogólnieniu badań naukowych, dotyczących rozwoju teoretycznego i praktycznego składnika procesów innowacyjnych w instytucjach oświatowych (O. Adamenko, I. Anosowa, I. Dychkivska, W. Zemlanska, O. Maruszczenko, O. Popowa, N. Safonowa, W. Kremeń i in.), na rozumieniu analizy cech osobowości subiektów działalności innowacyjnej (W. Anoszka, G. Herasymow, L. Iluchina, S. Miller, S. Riezwanow, E. Rodżers, Pol A. Hebig, S. Jangołowski i in.).

Uświadomienie, iż głównym nosicielem i inicjatorem zmian innowacyjnych w systemie edukacji przedszkolnej jest przede wszystkim wychowawca, przewiduje rozpatrzenie wymogów do niego w płaszczyźnie trzech podejść: osobowościowego, działalnościowego i kompetentnościowego. Uznaliśmy za celowe warunkowo rozdzielić istniejące badania w dziedzinie innowatyki pedagogicznej według trzech wymienionych podejść.

Podejście osobowościowe przewiduje badanie cech osobowości pedagoga (ukierunkowanie innowacyjne, kulturę innowacyjną itp.), rozwój jej metodologicznej i metodycznej gotowości do tworzenia, odbierania i wdrażania innowacji.

Zgodnie z tym podejściem ujawniają się wartościowe orientacje wychowawcy jako nastawienia osobowości, które odzwierciedlają jej

zainteresowania fundamentalne, określają strategiczne ukierunkowanie działalności zawodowej i są podstawą pojęciowej sfery osobowości. Ten poziom jest ważny dla rozumienia współdziałania u pedagoga tego, co dotyczy zarówno jego osobowości, jak cech zawodowych, ponieważ abstrakcyjny cel edukacji, przechodząc przez pojęciową sferę wychowawcy, przekształca się w zadania działalności pedagogicznej.

Dla naszego badania zasadniczymi są następujące definicje: „ukierunkowanie innowacyjne”, „gotowość do działalności innowacyjnej”, „kultura innowacyjna”. Te pojęcia z jednej strony najbardziej kompletnie i dokładnie odzwierciedlają poglądy naukowców na rolę osobowości w procesie kształtowania się wychowawcy innowacyjnego typu, a z drugiej strony one są swoistymi wskaźnikami odpowiedniości systemowi wymogów do wychowawcy w kontekście innowacyjnej transformacji edukacji.

Charakterystyczne psychologiczne osobliwości innowacyjnego ukierunkowania osobowości znalazły odbicie w teorii innowacyjnej (nowatorskiej) osobowości, po raz pierwszy opracowanej przez E. Hagen (Hagen, 1962). Obecność osobowości innowacyjnej w społeczeństwie autor rozpatrywał jako czynnik rozwoju gospodarczego i uważał ją za pewien syndrom, przeciwstawiany osobowości autorytarnej w społeczeństwie tradycyjnym. Osobowość innowacyjną z punktu widzenia autora wyróżnia:

stosunek do rzeczywistości, cechujący się dążeniem do zarządzania nią, dociekliwością, poszukiwaniem regulatorów, pozwalających wpływać na różnorodne zjawiska i dokonywać ich kontroli;

zdolność do wzięcia na siebie odpowiedzialności za negatywne zjawiska rzeczywistości, poszukiwanie najskuteczniejszych decyzji i próby wprowadzania zmian podczas wdrażania odnalezionych rozwiązań;

szczerść i tolerancja wobec podległych, przychylny stosunek do ich dążenia do innowacji i oryginalności;

twórczość, stymulująca oryginalność i dążenie do nowości, niepowstrzymana dociekliwość.

Innowacyjne ukierunkowanie osobowości pedagoga jest rozpatrywane przez współczesnych badaczy jako trwałe nastawienie osobowości na cel, przejawiające się w postępowych motywach, wartościach, właściwościach i jakościach osobowości, w nowych sposobach obiektywizacji osobowości w działalności zawodowej i społecznej, w relacjach pomiędzy subiektami, co określa jej indywidualizację.

Za jądro innowacyjnego ukierunkowania osobowości wykładowcy, nauczyciela, wychowawcy można uważać świadomość produkcyjną, przewidującą: uświadomienie własnej „samości”, samoistności osobowości; całokształt wyobrażeń o potencjale innowacyjnym własnej osobowości i społeczeństwa i ocenę tego potencjału; uświadomienie całościowości, harmonijności własnej innowacyjności, dynamiczność i ciągłość własnego samorozwoju jako twórcy.

Wśród cech charakterystycznych innowacyjnego ukierunkowania osobowości pedagoga są rozpatrywane następujące cechy: dociekliwość,

otwartość na nowe doświadczenia, kreatywność, miłość do paradoksów, pluralizm itp.

Do funkcji innowacyjnego ukierunkowania osobowości wychowawcy zaliczamy: orientacyjną (jest punktem orientacyjnym w działalności zawodowej); motywacyjną (jest wyższym poziomem nastawienia na cel, zainteresowania); wytyczenie celu (od niego zależą docelowe punkty orientacyjne działalności zawodowej); szacunkową (kryterium wyboru przez osobowość pewnego przedmiotu lub postawy z istniejących alternatyw); socjokulturową (wpływa na różne strony życia socjokulturowego).

Przez realizację wyżej wymienionych funkcji innowacyjne ukierunkowanie pedagoga w pewien sposób wpływa na samorealizację wychowawcy w działalności zawodowej i życiowej w całości oraz wyznacza jej pomyślność.

Pod innowacyjnym ukierunkowaniem wychowawcy rozumiemy składnik, tworzący treść jego osobowości. Innowacyjne ukierunkowanie jest tendencją, warunkującą styl działalności życiowej pedagoga. Jej podstawą jest innowacyjny stosunek do świata, nastawienie osobowości na poszukiwanie nowego, uświadomienie ograniczenia stereotypowych podejść do rozwoju współczesnych dzieci w wieku przedszkolnym (Dyczkiewska, 2012).

Dla uzasadnienia wymogów do wychowawcy są ważne badania uczonych, określających kategorię „kultura innowacyjna” jako zasadniczo nowe podejście do działalności życiowej osobowości innowacyjnej.

Badając kulturę innowacyjną nauczyciela, W. Fokina podkreśla, iż kultura innowacyjna to wiedza, umiejętność i doświadczenie celowego przygotowania oraz kompleksowego wprowadzenia i wszechstronnego opanowania nowego w różnych dziedzinach działalności życiowej ludzi przy zachowaniu w systemie innowacyjnym dynamicznej jedności starego, współczesnego i nowego; innymi słowy to swobodne tworzenie nowego z dotrzymaniem zasady dziedziczenia (Фокіна, 2001, s. 42).

Według określenia I. Cyrkuna, kultura innowacyjna to system, zawierający całość normatywów (aksjologicznych, gnoseologicznych, przetwórczych i administracyjnych), które determinują jakość działalności innowacyjnej i pełnią następujące funkcje: racjonalno-prakseologiczną; organizacyjno-porządkującą; opisowo-wyjaśniającą; prognostyczno-administracyjną; heurystyczno-poznawczą oraz komunikacyjno-translacyjną (Циркун, 1998, s.9).

O. Bartkiw określa, iż pedagoga z rozwiniętą kulturą innowacyjną cechują następujące jakości zawodowe i osobowościowe: uświadomienie sensu i celów działalności edukacyjnej w kontekście aktualnych problemów pedagogicznych współczesnej szkoły; zdolność do kształtowania celów edukacyjnych zgodnie ze współczesnymi zapotrzebowaniami społeczeństwa; umiejętność określania nowych pedagogicznych punktów orientacyjnych odpowiednio do wymogów osobowościowo zorientowanej edukacji; umiejętność korygowania procesu edukacyjnego w odpowiednim czasie zgodnie z kryteriami działalności innowacyjnej; posiadanie technologii, form i metod nauczania innowacyjnego; umiejętność analizy zmian w działalności edukacyjnej, rozwoju osobowościowych cech uczniów; zdolność do osobowościowego twórczego

rozwoju, działalności refleksyjnej; uświadomienie znaczości, aktualności własnych innowacyjnych poszukiwań i odkryć (Бартків, 2010).

Kulturę innowacyjną wychowawcy przedszkola określamy jako system opanowanych przez osobowość środków pedagogicznych, zapewniających innowacyjny sposób działalności, której składnikiem, kształtującym system, są wartości o charakterze innowacyjnym.

Na skutek analizy teoretycznej badań naukowych można wnioskować, iż kultura innowacyjna jest skomplikowanym, wieloaspektowym fenomenem, który leży w płaszczyźnie badań międzyprzedmiotowych i jest rozpatrywany na przecięciu różnych podejść naukowych. Dla uzasadnienia wymogów do wychowawcy w kontekście innowacyjnej transformacji edukacji opieramy się na definicji danego fenomenu pedagogicznego, zaproponowanej przez I. Cyrkuna.

Według naszego przekonania kultura innowacyjna wychowawcy przedszkola jest częścią kultury innowacyjnej osobowości i przedstawia sobą tworzywo o skomplikowanej strukturze, całokształt współzależnych i współwarunkowanych i uzupełniających się wzajemnie składników, zapewniających wysoki poziom gotowości do odbierania lub tworzenia i podalszej realizacji innowacji pedagogicznych w trakcie działalności zawodowej.

Centralnym składnikiem kultury innowacyjnej wychowawcy przedszkola jest kultura metodologiczna, która przedstawia sobą szczególnie układ myślenia, oparty na znajomości norm metodologicznych i umiejętności ich stosowania w trakcie rozstrzygnięcia problemowych sytuacji pedagogicznych.

Kultura metodologiczna zawiera w swojej strukturze trzy składniki:

informacyjny (wiedzę o osiągnięciach współczesnej nauki pedagogicznej, istotę innowacyjnej działalności pedagogów, przeznaczenie i strukturę badania psychologiczno-pedagogicznego oraz organizację pracy eksperymentalno-badawczej w warunkach placówki edukacyjnej);

operacyjną (umiejętności pedagoga, związane z otrzymaniem i przetwarzaniem informacji, mającej znaczenie w działalności zawodowej; wyodrębnieniem i formułowaniem problemu pedagogicznego, określeniem wariantów jego rozstrzygnięcia i ich następnym sprawdzeniem; projektowaniem procesu edukacyjnego; spełnieniem refleksji działalności zawodowo-pedagogicznej);

motywacyjną (całokształt nastawień pedagoga, przejawiających się w krytycznym stosunku do zjawisk pedagogicznych; w przekształceniu praktyki pedagogicznej odpowiednio do wartościowych punktów orientacyjnych rozwoju systemu edukacyjnego).

Drugim znaczącym składnikiem kultury innowacyjnej pedagoga przedszkola jest kultura informacyjna.

Kultura informacyjna jest rozpatrywana jako „całokształt światopoglądu informacyjnego i systemu wiedzy oraz umiejętności, zapewniających celową działalność samodzielną, skierowaną na optymalne zapewnienie indywidualnych potrzeb informacyjnych z wykorzystaniem zarówno

tradycyjnych, jak nowych technologii informacyjnych” (Гендіна, 2003). Spośród kryteriów ukształtowania się kultury informacyjnej u wychowawcy przedszkola autor określa: obecność ciągłych potrzeb informacyjnych u pedagoga; wiedza o sposobach (źródłach) otrzymania i wykorzystania niezbędnej informacji; ukształtowanie się u pedagoga umiejętności korzystania z personal komputera w działalności zawodowej; ukształtowanie się u pedagoga umiejętności efektywnego korzystania z różnych możliwości komunikacyjnych; posiadanie umiejętności analizy i syntezy otrzymanej informacji pedagogicznej.

Trzecim składnikiem kultury innowacyjnej pedagoga przedszkola zdaniem badaczki jest bezpośrednia działalność innowacyjna jako motywowany, celowy, uświadomiony proces tworzenia, opanowania, wdrażania i popowszechniania współczesnych idei (teorii, technologii, metodyk itp.), aktualnych i przystosowanych do pewnych warunków zgodnie z przyjętymi kryteriami.

W celu określenie systemu wymogów uważamy za konieczne podać dokładną charakterystykę struktury działalności innowacyjnej wychowawcy.

Podstawą naszego rozumienia struktury działalności innowacyjnej wychowawcy są naukowe badania O. Leontiewa, który do składników działalności zaliczył następujące: potrzebę, motyw, cel, warunki, działania, a także koncepcja działalności edukacyjnej D. Elkonina i W. Dawydowa, którzy za konieczne strukturalne składniki działalności uważali działania planowania, kontroli, oceny i refleksji (Леонтьев, 2004; Ельконин, 1989; Давидов, 1972).

Rozwijanie działalności innowacyjnej wychowawcy, przedstawione na rysunku 1, odbywa się naszym zdaniem w taki sposób: odczucie przez wychowawcę potrzeby realizacji innowacji, uświadamianej jako motyw działalności; formułowanie celu działalności, skierowanej na wdrażanie innowacji, analizy warunków, w których cel ma być osiągnięty (cel i analiza warunków jego osiągnięcia określane są jako zadania działalności), planowanie działań dla osiągnięcia celu, zawierających składnik eksperymentalny; system działań, realizujących się według planu; prognostyczna i diagnostyczna kontrola działań oraz ocena rezultatu; refleksja zrealizowanych sposobów działań; formułowanie następnego zadania działalności innowacyjnej.

Rys. 1. Struktura działalności innowacyjnej wychowawcy przedszkola

Przy takim rozumieniu struktury działalności innowacyjnej wychowawcy na pierwszy plan wysuwa się pojęcie subiekta działalności jako subiekta innowacji.

Subiekt (łac. subiektum – ten, który znajduje się w podstawie) to kategoria filozofii i psychologii, oznaczająca opozycję człowieka i świata i wyróżniająca w ich współdziałaniu regulującą, rządzącą, autorską podstawę człowieka.

Pojęcie „subiekt” podkreśla zdolność osobowości do inicjowania i celowego prowadzenia działalności praktycznej, do komunikacji, zachowania, poznania oraz innych rodzajów aktywności, właściwej ludziom. Kategoria subiektywności określa miarę swobody człowieka w życiu, jego zdolność stawać się przyczyną świata i siebie, budować sensy bycia, działać i brać na siebie odpowiedzialność za swoje działania (Психологія особистості: словник-довідник, 2001).

A. Prygożyn podkreśla, iż główną cechą charakterystyczną subiekta innowacji jest świadomość działalnościowa, to jest rozumienie swojej inicjatywy osobistej jako subiektywnie możliwej i społecznie przyjętej podstawy własnego istnienia. Autor przedstawia subiektywność jako jedność wytyczenia celu i jego realizacji w tej samej osobie. Subiekt jest działaczem, zdolnym do wyboru typu działalności, konkretnej roli dla siebie spośród innych subiektów, do określenia własnych celów i środków dla ich osiągnięcia. Jego wyróżnia pewność jako możliwość i chęć samodzielnie decydować o swoim losie, o trybie życia, pragnienie rozszerzać granice realnej niezależności i kompetentności. Równocześnie subiekt jest nosicielem i autorem wkładu w jakąkolwiek wspólną działalność, partnerem w stosunkach pomiędzy subiektami (Пригожин, 1989).

W. Łazariew kładzie nacisk na to, iż człowiek, rozwijający się jako subiekt działalności, staje się bardziej uniwersalnym, to znaczy bardziej swobodnym w wyborze celów i sposobów ich osiągnięcia. Najwyższego stopnia swobody on osiąga wtedy, kiedy główną wartością dla niego staje się samorozwój i rozwój świata. On okazuje się zdolnym do refleksyjnego ustosunkowania się do swojej działalności i wychodzenia poza jej ramy. Ale wtedy cały proces rozwoju psychicznego musi być przedstawiony jako kształtowanie się uniwersalnego subiekta swobodnej twórczej działalności, a każdy etap tego procesu – jako stanowienie się jakościowo nowego subiekta, u którego wszystkie istniejące wcześniej ograniczenia są usunięte (Лазарев, 2008).

Takie podejście ma szczególne znaczenie dla naszego badania, ponieważ stanowienie się dziecka przedszkolaka jako subiekta działalności życiowej obecnie jest jednym z priorytetowych zadań edukacji przedszkolnej.

Świadomość wartości jest kształtowana u dziecka wtedy, kiedy wychowawca widzi w nim równego sobie w zasadzie, wolnego w wyborze wartości i unikatowego subiekta z punktu widzenia psychologicznego, z którym on jako starszy i bardziej doświadczony i mądry pragnie podzielić się swoimi wartościami, żeby one zostały dla nich wspólnymi, to jest wchłonęły w siebie także osobliwości duchowej pozycji wychowanka; jak się mówi, wychowuje zarówno nauczyciel ucznia, jak uczeń nauczyciela. Jednak to i oznacza, iż wychowanie jest równocześnie i obcowaniem i twórczością, lecz nie komunikacją, nie zarządzaniem i nie obsługiwaniem.

Podejście subiektywne przewiduje zorientowanie procesu pedagogicznego na ustalenie subiektywnej orientacji (współdziałania) jego uczestników. Przy orientacji subiektywnej działalność życiowa człowieka jest zorientowana nie na zewnętrzne sytuacje jako jej obiekty, a na czynniki wewnętrzne. Na ogół ludzi, subiektywnie zorientowanych, cechuje szerszy zasięg wydarzeń indywidualno-

psychicznego typu i wydarzeń, dotyczących zmiany środowiska fizycznego, optymistyczna prognoza zmian swojej przyszłości, świadoma praca nad sobą.

Podjęcie działalności-subiektywnej do rozumienia działalności innowacyjnej wychowawcy otwiera możliwości jeszcze bardziej wielowymiarowej obserwacji współdziałania pedagogów w tym procesie. Jak zaznaczają W. Słationin i L. Podymowa, pedagog jako subiekt działalności innowacyjnej i jej organizator zaczyna współdziałać z innymi członkami wspólnoty pedagogicznej w trakcie tworzenia, wykorzystania i rozpowszechniania innowacji. On omawia treść innowacji i te zmiany, które mogą zajść w przedmiotach, świadomości, obyczajach, tradycjach. Działalność innowacyjna wychowawców może być rozpatrywana jako współdziałanie subiektywnej części procesu innowacyjnego, skierowane na tworzenie i realizację innowacji w celach, treści i sposobach działalności pedagogicznej. Przy czym właśnie poprzez współdziałanie jest możliwy ruch systemu innowacyjnego i aktualizacja więzi między jego składnikami (Сластьонін, Подимова, 1997).

Naszym zdaniem, kategoria „subiekt innowacyjnej działalności pedagogicznej” powinna być rozpatrywana jako tworząca system przy analizie procesów innowacyjnych w dziedzinie edukacji.

Ważnym dla rozumienia wymogów do wychowawców w warunkach innowacyjnej transformacji edukacji jest podejście kompetencyjne. W trakcie przełamania doświadczenia zawodowego przez osobowość wychowawcy, integracji jej wartościowo-treściowej i działalnościowej podstaw odbywa się kształtowanie kompetencji zawodowo-pedagogicznej.

Uświadomienie przez wychowawcę działalności innowacyjnej jako wartości w znacznym stopniu zależy od tego, czy on posiada kompetencyjną.

Związek wzajemny kompetencyjnej i zdolności wychowawcy do działalności innowacyjnej sprzyja wzrostowi zainteresowania naukowców do badania fenomenu innowacyjnej kompetencyjnej pedagoga (Н. Ільїна, Н. Клокар, Л. Петриченко, А. Хуторської та ін.).

Zdaniem Ł. Petryczenko, innowacyjna kompetencyjność pedagoga jest skomplikowaną, integracyjną jakością specjalisty, uwarunkowaną osobliwościami działalności innowacyjnej (przede wszystkim jej twórczym charakterem i ukierunkowaniem na pracę eksperymentalno-badawczą). Struktura tej jakości zawiera cztery składniki: teoretyczno-treściowy (podstawowy), zawodowo-działalnościowy (praktyczny), zawodowo-badawczy (twórczy) i zawodowo-osobowościowy. Badaczka akcentuje uwagę na tym, iż innowacyjna kompetencyjność pedagoga to system motywów, wiedzy, umiejętności, nawyków, cech osobowościowych, zapewniających realizację przez niego wszystkich etapów innowacyjnej działalności zawodowej: od modelowania i prognozowania do wdrażania nowości (Петриченко, 2007).

I. Konowalczuk uważa, iż innowacyjna kompetencyjność pedagoga to integracyjna właściwość osobowości, będąca wynikiem syntezy podstawowego przygotowania zawodowego i praktycznego zawodowego i osobowościowego doświadczenia społeczno-psychologicznego. Naukowiec rozpatruje

kompetentność innowacyjną jako składnik ogólnej kompetentności zawodowo-pedagogicznej, której treść jest uwarunkowana przez osobliwość działalności innowacyjnej, jej społeczną ważność, przez twórczy subiektywny charakter oraz ukierunkowanie na ciągle tworzenie nowego, rozwój osobowościowego i zawodowego potencjału pedagoga.

Do treści struktury kompetentności innowacyjnej badaczka włącza następujące kompetentności: społeczną, motywacyjno-wartościową, teoretyczno-metodologiczną, technologiczną, informacyjno-komunikacyjną, refleksyjno-regulatywną (Коновальчук, 2015).

O. Artamonowa pod kompetentnością innowacyjną pedagoga rozumie osiągnięcie przez niego pewnego poziomu osobowościowego i zawodowego przejawu mistrzostwa w jego działalności innowacyjnej (Артамонова, 2013).

W naszym badaniu kompetentność innowacyjną określamy jako wskaźnik gotowości do wprowadzenia współczesnych technologii edukacji przedszkolnej i wyodrębniamy w jej strukturze następujące składniki: poinformowanie o innowacyjnych technologiach pedagogicznych, należyte posiadanie ich treści i metodyki, wysoką kulturę wykorzystania innowacji w pracy dydaktyczno-wychowawczej, osobiste przekonanie o konieczności stosowania innowacyjnych technologii pedagogicznych (Дичківська, 2010).

Pod kompetentnością innowacyjną rozumiemy integralną charakterystykę rzeczowych, osobowościowych i moralnych cech pedagoga, odzwierciedlających poziom funkcjonowania metodologicznych, metodycznych, badawczych umiejętności, należyte posiadanie treści i metodyk technologii innowacyjnych, gotowość do twórczej samorealizacji, samorozwoju w ciągu życia.

Przeprowadzona analiza teoretyczna istniejących ojczystych i zagranicznych badań naukowych w dziedzinie innowatyki pedagogicznej zgodnie z podejściami osobowościowym, działalnościowym, kompetentnościowym daje możliwość uzasadnić opracowany przez nas system wymogów do wychowawcy w kontekście innowacyjnej transformacji edukacji.

Odpowiednio do określonych podejść system zawiera trzy składniki strukturalne: osobowościowy, działalnościowy i kompetentnościowy.

Składnik osobowościowy systemu wymogów z kolei zawiera trzy składniki: ukierunkowanie innowacyjne, gotowość do innowacyjnej działalności zawodowej, innowacyjną kulturę wychowawcy.

Ukierunkowanie innowacyjne przewiduje posiadanie przez wychowawcę innowacyjnego stosunku do świata, dążenie osobowości do poszukiwania nowego, aktywne poszukiwanie nowych technologii rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym, a także wdrażanie cudzego doświadczenia i tworzenie własnych form, sposobów, metod pracy z przedszkolakami, uświadomienie ograniczoności stereotypowych podejść do rozwoju współczesnych dzieci w wieku przedszkolnym.

Wskaźnikami gotowości wychowawcy do innowacyjnej działalności zawodowej jest motywacyjno-całościowy stosunek do działalności zawodowej, treściowa wiedza o nowych i nowatorskich podejściach do pedagogicznego

procesu przedszkola, umiejętność analizy zmian w działalności edukacyjnej, rozwoju osobowościowych cech przedszkolaków.

Naszym zdaniem, o sformowanej kulturze innowacyjnej u wychowawcy będą świadczyć: zdolność do formułowania celów edukacyjnych na podstawie analizy współczesnych danych naukowych o prawidłowości rozwoju przedszkolaków i aktualnych zapotrzebowaniach społeczeństwa, uświadomienie celowości i efektywności własnych poszukiwań innowacyjnych, posiadanie środków pedagogicznych, zapewniających innowacyjny sposób działalności.

Istota wymogów, będąca treścią działalnościowego składnika systemu, ujawnia się przez zrozumienie struktury innowacyjnej działalności wychowawcy, zaproponowanej wyżej, i subiekta tej działalności. Wymogami do pedagoga zgodnie ze strukturalnymi składnikami działalności innowacyjnej są: odczucie przez wychowawcę potrzeby realizacji innowacji, która jest uświadamiana jako motyw działalności; formułowanie celu działalności, związanego z wdrażaniem innowacji; analiza warunków, przy których cel powinien być osiągnięty, planowanie działań dla osiągnięcia celu, zawierających składnik eksperymentalny; system działań, realizujących się według planu; prognostyczna i diagnostyczna kontrola działań i ocena wyniku, refleksja zrealizowanych sposobów działań.

Odczucie przez wychowawcę potrzeby realizacji innowacji, która jest uświadamiana jako motyw działalności, zapewnia motywacyjno-wartościowy stosunek do działalności innowacyjnej.

Uświadomienie celu własnej działalności innowacyjnej przewiduje zdolność wychowawcy do prognozy skuteczności nowości, ujawnienia wad, wybór najbardziej efektywnej z tych nowości, wysoki poziom wiedzy metodologicznej, rozumienie osobliwości wieku dzieci oraz prawidłowości ich rozwoju i kształtowania się dziecięcej działalności w wieku wczesnym i przedszkolnym. Zdolność do analizy warunków, w których osiąga się cel, wymaga rozumienia metodologicznych i metodycznych zasad pracy badawczej, prognozowania wyników projektowania, rozumienia jego pozytywnych, a być może, negatywnych skutków.

Nieodłącznym wymogiem do wychowawcy w kontekście naszego rozumienia subiekta działalności jest uświadomienie swojej własnej inicjatywy jako subiektywnie możliwej i przyjętej przez społeczeństwo podstawy własnego istnienia i stosunku do dziecka jako do subiekta działalności i obcowania, przyjęcie jego subiektywności jako wartości, współdziałanie z nim na podstawie subiektywno-subiektywnej, tworzenie warunków dla kształtowania się jego osobowości jako swobodnej, odpowiedzialnej, twórczej.

Ważną cechą charakterystyczną wychowawcy, zdolnego do realizacji działalności innowacyjnej, jest jego skłonność do konstruktywnego współdziałania z innymi członkami wspólnoty pedagogicznej, z rodzicami wychowanków w trakcie tworzenia, wdrażania i rozpowszechniania innowacji na podstawie subiektywnej, ponieważ właśnie przez współdziałanie w systemie innowacyjnym jest realizowany i aktualizowana jest łączność jego składników.

Otóż, oprócz wymogów do wychowawcy, uwarunkowanych strukturą działalności innowacyjnej, działalnośćowy składnik opracowanego przez nas systemu zawiera następujące: rozumienie dziecka jako subiekta działalności i obcowania, przyjęcie jego wartości subiektywnej, współdziałanie z nim na podstawie subiektywo-subiektywnej, tworzenie warunków dla kształtowania się jego osobowości jako swobodnej, odpowiedzialnej, twórczej, zdolność do współdziałania z innymi członkami wspólnoty pedagogicznej, rodzicami wychowanków w procesie tworzenia, wdrażania i rozpowszechniania nowości na podstawie subiektywnej.

Składnik kompetentnościowy opracowanego przez nas systemu wymogów do wychowawcy w kontekście innowacyjnej transformacji edukacji przewiduje posiadanie przez niego kompetentności innowacyjnej, która jest ujawniana w następującym: umiejętności układania nowych programów aktualizacji i rozwoju zdolności dzieci w wieku wczesnym i przedszkolnym, zdolności wychowawcy do przewidywania wyników wdrażania technologii innowacyjnych; niestereotypowości postrzegania, gotowości do twórczej samorealizacji, samorozwoju w ciągu życia.

Wnioski. W innowacyjnych przekształceniach w dziedzinie edukacji szczególnie wysokie są wymogi do poziomu teoretycznej wiedzy i praktycznego przygotowania wychowawcy. On powinien posiadać umiejętność skierowania procesu edukacyjno-wychowawczego na osobowość wychowanka, takiej organizacji swojej działalności zawodowej, żeby każde dziecko miało nieograniczone możliwości samodzielnego i bardzo efektywnego rozwoju. Wyżej wymienione w zasadniczo innych wymiarach określa problematykę i treść zawodowego i osobowościowego przygotowania wychowawcy, aktualizuje konieczność tworzenia systemów pedagogicznych, zorientowanych na działalność innowacyjną i odpowiednio na poszukiwanie nowych podejść do kształcenia przyszłego specjalisty.

BIBLIOGRAFIA

Артамонова, Е. (2013). Формирование инновационной компетентности педагога в процессе обучения в вузе. *Педагогическое образование и наука*. № 5. С. 17–26.

Бартків, О. С. (2010). Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 1. С. 52–58.

Гендина, Н. (2003). Информационная грамотность или информационная культура: альтернатива или единство (результаты российских исследований). *Школьная библиотека*. №3. С. 8–14.

Давыдов, В. (1972). *Виды обобщения в обучении*. Москва: Педагогика. 423 с.

Дичківська, І. (2010). Інноваційна компетентність педагога. *Дошкільне виховання*. №1. С. 7–11.

Дичківська, І. (2017). *Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика*: монографія. Рівне: Видавець О. Зень. 372 с.

Коновальчук, І. (2015). *Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах*. Доктор педагогічних наук. Житомир. 437 с.

Лазарев, В. (2008). *Управление инновациями в школе*. Москва: Центр педагогического образования. 352 с.

Леонтьев, А. (2004). *Деятельность. Сознание. Личность*. Москва: Смысл, Академия. 346 с.

Петриченко, Л. (2007). *Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі*. Кандидат педагогічних наук. Кіровоград. 236 с.

Пригожин, А. (1989). *Нововведения: стимулы и препятствия (социальные проблемы инноватики)*. Москва : Политиздат. 271 с.

Психологія особистості : словник-довідник (2001). Київ : Рута. 320 с.

Сластенин, В., Подымова, Л. (1997). *Педагогика: инновационная деятельность*. Москва: ИЧП «Изд-во Магистр». 308 с.

Фокина, В. (2001). Инновационная культура преподавателя ВУЗа: теоретическая модель социологического исследования. *Инновации в образовании*. № 1. С. 38–55.

Цыркун, И. (1998). *Дидактические основы генезиса специальной инновационной подготовки студентов в условиях многоуровневого образования*. Доктор педагогічних наук. Минск. 32 с.

Эльконин, Д. (1989). *Избранные психологические труды / под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко*. Москва: Педагогика. 560 с.

Duczkiwska, I. (2012). Problem przygotowania przyszłych fachowców do innowacyjnej działalności pedagogicznej w kontekście współczesnych warunków rozwoju społeczeństwa. *Edukacja a rynek pracy. Od procesów do efektów kształcenia / Praca zbiorowa pod redakcją E. Wiśniewskiej, M. Jagodzińskiej, K. Przybyszewskiej*. Płock. S. 195–204.

Hagen, E. (1962). *On the theory of social change*. Hoomewood, Minois: Dorsey Press. 445 p.

REFERENCES

Artamonova, E. (2013). *Formirovanie innovatsionnoy kompetentnosti pedagoga v protsesse obucheniya v vuze*. [Formation of innovative competence of a teacher in the process of studying at a university] *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka*. No 5. С. 17–26. [in Russian]

Bartkiv, O. S. (2010). *Hotovnist pedahoha do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti* [The readiness of the teacher for innovative professional activity]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. No 1. S. 52–58. [in Ukrainian].

Gendina, N. (2003). *Informatsionnaya gramotnost ili informatsionnaya kultura: alternativa ili edinstvo (rezultaty rossiyskikh issledovaniy)* [Information literacy or information culture: alternative or unity (results of Russian studies)]. *Shkolnaya biblioteka*. No 3. S. 8–14. [in Russian]

Davydov, V. (1972). *Vidy obobscheniya v obuchenii* [Types of generalization in teaching]. Moskva: Pedagogika. 423 s. [in Russian]

Dychkivska, I. (2010). *Innovatsiina kompetentnist pedahoha* [Innovative competence of a teacher]. *Doshkilne vykhovannia*. №1. S. 7–11. [in Ukrainian].

Dychkivska, I. (2017). *Pidhotovka maibutnix vykhovateliv doshkilnykh zakladiv do innovatsiinoi pedahohichnoi diialnosti: teoriia i metodyka: monohrafiia* [Preparation of future educators of preschool institutions for innovative pedagogical activity: theory and methods: monograph]. Rivne: Vydavets O. Zen. 372 s. [in Ukrainian].

Konovalchuk, I. (2015). *Teoretychni ta tekhnolohichni zasady realizatsii innovatsii u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [Theoretical and technological bases of

realization of innovations in general educational institutions]. Doktor pedahohichnyi nauk. Zhytomyr. 437 s. [in Ukrainian].

Lazarev, V. (2008). *Upravlenie innovatsiyami v shkole* [School innovation management]. Moskva: Tsentr pedagogicheskogo obrazovaniya. 352 s. [in Russian]

Leontev, A. (2004). *Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost* [Activity. Consciousness. Personality]. Moskva: Smyisl, Akademiya. 346 s. [in Russian]

Petrychenko, L. (2007). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do innovatsiinoї diialnosti v pozaaudytornii roboti* [Preparing future primary school teachers for innovative activities in extracurricular activities]. Kandydat pedahohichnykh nauk. Kirovohrad. 236 s. [in Ukrainian].

Prigozhin, A. (1989). *Novovvedeniya: stimuly i prepyatstviya (sotsialnye problemy innovatiki)* [Innovations: incentives and obstacles (social problems of innovation)]. Moskva: Politizdat. 271 s. [in Russian]

Psykhohohiia osobystosti : slovnyk-dovidnyk [Personality psychology: dictionary-reference book]. (2001). Kyiv : Ruta. 320 s. [in Ukrainian].

Slastenin, V., Podyimova, L. (1997). *Pedagogika: innovatsionnaya deyatel'nost.*) [Pedagogy: innovative activity]. Moskva: IChP "Izd-vo Magistr". 308 s. [in Russian]

Fokina, V. (2001). *Innovatsionnaya kultura prepodavatelya VUZa: teoreticheskaya model sotsiologicheskogo issledovaniya* [Innovative culture of a university teacher: a theoretical model of sociological research]. Innovatsii v obrazovanii. No 1. S. 38–55. [in Ukrainian].

Tsyirkun, I. (1998). *Didakticheskie osnovy genezisa spetsialnoy innovatsionnoy podgotovki studentov v usloviyah mnogourovnevoogo obrazovaniya* [Didactic bases of genesis of special innovative preparation of students in the conditions of multilevel education]. Doktor pedagogichnykh nauk. Minsk. 32 s. [in Russian]

Elkonin, D. (1989). *Izbrannyye psichologicheskyye trudy* [Selected psychological works] / pod red. V. V. Davyidova, V. P. Zinchenko. Moskva: Pedagogika. 560 s. [in Russian]

Dyczkiwska, I. (2012). *Problem przygotowania przyszlych fachowcow do innowacyjnej dzialalnosci pedagogicznej w kontekscie wspolczesnych warunkow rozwoju spoleczenstwa* [The problem of future professionals' training for innovative pedagogical activity in the context of contemporary conditions for the development of society]. *Edukacja a rynek pracy. Od procesow do efektow ksztalcenia* / Praca zbiorowa pod redakcja E. Wisniewskiej, M. Jagodzinskiej, K. Przybyszewskiej. Plock. S. 195–204. [in Polish].

Hagen, E. (1962). *On the theory of social change*. Hoomewood, Minois: Dorsey Press. 445 p. [in English].

PERSONALITY OF A TEACHER OF ALTERNATIVE FORMS OF PRESCHOOL EDUCATION IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE TRANSFORMATION OF THE INDUSTRY

Ilon Dycnkivska

Doctor of Sciences (in Oedagogy), Professor, Professor, the Head at the prof. T.I. Ponimanska, Department of Pedagogy and Psychology (preschool and correctional), Rivne State University for the Humanities,, Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9353-5666

e-mail: ilonardgu@gmail.com

Galyna Shostak

Director of Emily Club Preschool,

Kyiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-2570-9927

e-mail: galyna.shostak@gmail.com

Abstract. The article describes the concepts of “alternative forms of preschool education”, “innovative orientation of the preschool teacher”, “readiness to innovation”, “innovative culture”, “innovative competence” and links between them. Analysis of the approaches of different authors shows that there is no single point of view in understanding of their meaning. However, scientists note the importance of the role of the teacher in the implementation of innovative processes, which actualizes the problem of understanding the requirements for it. Particular attention of modern researchers is focused on the training of specialists who are able to creatively implement their own pedagogical skills in new conditions of life, in situations of rapid change. Analysis of the approaches of different authors shows that there is no single point of view in understanding their essence. However, scientists note the importance of the role of the teacher in the implementation of innovative processes, which actualizes the problem of understanding the requirements for it.

The article substantiates and develops a set of requirements for educators in the context of implementation of innovations in preschool education in the plane of three approaches: personal (presence of innovative orientation, formation of innovative culture), activity (ownership of technologies of research and project work, acceptance of the subject interaction with other educators) and competency (mastering innovative competence).

Analyzing the requirements for the level of theoretical knowledge and practical training of the teacher, it is emphasized that he should be able to direct the educational process on the personality of the pupil, to build their professional activity so that each child has unlimited opportunities for independent and highly effective development. This, in fundamentally different dimensions, defines the problems and content of the professional and personal training of the tutor, actualizes the need to create pedagogical systems oriented to innovation, and accordingly to search for new approaches to training the future specialist.

The article substantiates and develops a system of requirements for the kindergarten, which is an important factor in ensuring innovative transformation of preschool education. This system consists of personal, activity, competence components. The content of each component, which is disclosed through a number of relevant requirements, is also identified.

Keywords: alternative forms of preschool education, personality of teacher, innovative orientation of teacher, innovative culture, innovative competence, innovative transformation of education.

**ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ФОРМ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ГАЛУЗІ**

Дичківська Ілона

доктор педагогічних наук, професор, професор,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської
Рівненського державного гуманітарного університету,
м.Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-9353-5666

e-mail: ilonardgu@gmail.com

Шостак Галина

Директор ТОВ «ЗДО Емілі клуб»,
м.Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-2570-9927

e-mail: galyna.shostak@gmail.com

Анотація. У статті схарактеризовано поняття «альтернативні форми дошкільної освіти», «інноваційна спрямованість педагога», «готовність до інноваційної діяльності», «інноваційна культура», «інноваційна компетентність» та встановлено зв'язки між ними. Аналіз підходів різних авторів засвідчує, що однакості у підходах до розуміння їх суті у дослідників немає. Однак науковці відзначають важливість ролі педагога альтернативних форм дошкільної освіти у здійсненні інноваційних процесів, що актуалізує проблему розуміння вимог до нього. У статті обґрунтовано та розроблено систему вимог до педагога, що виступає важливим чинником забезпечення інноваційної трансформації дошкільної освіти. До складових даної системи віднесено особистісний, діяльнісний, компетентнісний компоненти, а також визначено зміст кожного компоненту, який розкрито через низку відповідних вимог.

Ключові слова: альтернативні форми дошкільної освіти, особистість педагога, інноваційна спрямованість педагога, інноваційна культура, інноваційна компетентність, інноваційна трансформація освіти.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2021 р.